

La diàspora cubana a Barcelona: muts i a la feina.

Caimans en samfaina

Tots ells viuen a Barcelona, tots son cubans. Proven de guanyar-se la vida. Tots han fet del silenci i de la discreció una norma de conducta. Castristes, anticastristes o simplement *acastristes* prefereixen deixar la guerra, l'oposició, a Miami o a Madrid.

No podrà ser d'altra manera. Aquest divendres 28 de febrer, al Poliportiu de la Verneda, just després de les postres, a l'hora dels discursos, a la Rosa –abans mestra i ara funcionària– se li nuarà la gola. Mentre tothom cridi “¡No pasaran!”, ella creurà que el sopar-festamíting haurà valgut la pena. “Les campanyes hipòcrites de desprestigi contra Cuba muntades per la premsa” no hauran convençut tothom. O almenys, pensarà, cap dels mil companys que omplen les rengleres de taules plegables, ni els seus bons amics de partit –¿PCC o PSUC?–, de brigada –¿Nicaragua o El Salvador?–, de sindicat –¿CC. OO. o USTEC?– ni l'últim intel·lectual compromès –¿Valverde o Brossa?– ni els quatre xicots joves –¿Ateneu l'Estel o Universitaris pel Tercer Món?– que l'hagin ajudat a servir les racions. ¿Mojito o daikiri? La Rosa acabarà una mica torrada i encara s'atrevirà a desentonar aquell malencònic “*Cuba, que linda es Cuba, quien la defiende la quiere más...*”

Tampoc no podrà ser d'altra manera. Aquest divendres 28 de febrer, al Club Tick Tack Toe, a la dreta de l'Eixample, l'Angelito –*salseiro* per devoció, cambrer per obligació– suarà la cansalada a l'escenari acompanyant els ritmes caribencs de Mayito Fernández y su salsa picante. Tindrà un públic fidel de col·legues entesos, cubans i catalans. Gonzalito –l'únic cubà exiliat de Barcelona de qui se saben les tendències anticastristes evidents–, Carles Flavià –el mànager de la Plateria–, la seva dona Lucrècia, –mestressa del Bar Raval– i, si no té cap *bolo*, potser Pepe Rubianes s'hi acostarà una estona. Des de dilluns i fins divendres, uns quants compatriotes, i molts catalans, retranscriuen personal al rei del *son* cubà a Barcelona, Mario Fernández. *Mayito*, un pianista autodidacte i prodigiós, ha fet seus els millors escenaris de l'Havana, on el govern li va clausurar un club privat però on torna

Fidel Castro amb Felipe González, salsa adversa.

sempre que pot, de Nova York, on va treballar amb els germans Combo i va conèixer tots els grans de la Fannia All Stars, i també de París, on va descobrir Alejandra del Rfo, llavors una espaterrant vedette de Las Mulatas de Cuba, i ara esposa de Mayito, les dues ànimes de Salsa picante. Mayito és el rei dels caimans barcelonins i els reis no es fiquen allà on no els demanen. En “coses de política”, que diu Mayito.

L'Angelito hi està d'acord. Certs temes no es toquen: “Els cubans som una raça molt especial, molt particular; la majoria no ens identifiquem ni contra ni a favor del règim castrista”. Per tant, tampoc no s'identifiquen –en prescindeixen– amb el manifest que el dia 3 de febrer va aparèi-

xer al diari *El País* amb el lema “Solidaritzem-nos amb Cuba–Trenquem el bloqueig”. La primera aparició pública de la plataforma Defensem Cuba, abans del sopar popular del 28 de febrer, i que agrupa diversos grups i partits d'esquerra en la defensa de la “no ingerència i del respecte a la sobirania i al dret a l'autodeterminació del poble cubà”. Recullen signatures, reparteixen pamflets a la Rambla i creuen imprescindible “la retirada de totes i cadascuna de les mesures de bloqueig econòmic, directes o indirectes, que exerceixen els EUA contra Cuba”. És la resuscitada unitat de l'esquerra –radical, combativa, malencònica– davant l'última causa perduda.

L'Angelito no s'identifica tampoc –sobretot si parla amb periodistes– amb un grup semiclandestí que, amb certa regularitat, firma uns cartells que apareixen a Barcelona. S'autoanomenen Células de Acción Democrática. Ni apartat de correus, ni dipòsit legal. Els pasquins, impresos en una miserable tinta negra, recorden la dissident Maria Elena Cruz Varela, empresonada per “associació il·legal” al Penal de Combinado del Sur. La recorden com a “mare, poetessa i dona”. Enganxen els cartells de matinada per carrers cèntrics –en especial davant el consolat, al

petita, i poc gregària. No té restaurants propis ni controla locals nocturns. Alguns d'ells freqüenten Salsa Latina o Fannia, dues sales de ball que van voler succeir el mític Bikini i que s'han convertit en refugi de lumpen, policies poc escrupolosos, llatinoamericans de tota espècie i condició així com dels múltiples nous *salseros* autòctons ‘formats’ en diverses tongades i ‘confirmats’ a l'estiu del 1991 quan tot Barcelona –el món sencer, gairebé– va descobrir el *merengue* de Juan Luís Guerra.

Tampoc no es pot parlar de ‘clan ètnic’

ment). A més, o sobretot, va conèixer una noia que es deia Jacqueline –mulata d'ulls riallers– i se'n va enamorar. Romagosa va tornar a Barcelona. Encara obnubilat de febre caribenca, la volia fer venir. I va decidir de convidar-la. Va redactar davant notari una ‘acta de responsabilitat’ –9.000 pessetes– en què jurava que podia mantenir l'hoste en qüestió i es va adreçar al consolat a pagar els ‘drets consulars’ –13.500 pessetes– amb els quals l'acta va al Ministeri de l'Interior cubà. Llavors arriba el torn del convidat. Jacqueline va haver de demanar una autorització de la

ARXIU

passeig de Gràcia– i pengen pancartes –als cinturons de Ronda– denunciant la ‘tirania castrista’. A la ciutat més vigilada de l'estat, els anticastristes actuen d'amagat i els pro-castristes fan proselitisme públic. Entremig, els cubans sempre tenen un *per si de cas* entre les seves dents blanques. Per si de cas, apliquen la llei del silenci. Angelito en fa el resum pràctic: “Mira, jo em vaig casar amb una catalana, i ara ja tinc la ciutadania espanyola. Treballo i tinc la meua nòmina, faig classes de dansa iestic a l'orquestra del Mayito, un cop a l'any vaig de vacances a Cuba, veig la família i els amics i torno. No tinc per què complicar-me la vida, ¿oi?”.

La comunitat cubana de Barcelona és

perquè una gran majoria dels cubans ha arribat a Barcelona per vies poc homologables a la dissidència clàssica. Han vingut casats o convidats. La invitació és l'últim regal del *susodicho*, de Fidel Castro: qualsevol cubà de més de 21 anys que vulgui viatjar pot fer-ho, des de l'any passat, sense cap impediment legal teòric. Jordi Romagosa, un opositor català desvagat, però no pas pobre, que va anar a l'Havana durant quatre mesos, va trepitjar la Cuba real vivint a casa d'uns coneguts al barri de Miramar. Va conèixer les *guagas* (els autobusos que mai no arribaven), el *trapicheo* (el mercat negre que ell també havia de menester) i les *matapasionés* (les carrinclones calces russes del raciona-

seva empresa. Com que era infermera –diplomats i llicenciats passen control governamental– calia esperar una autorització directa del Ministeri de Sanitat. Després, ja el darrer pas, havia d'arribar l'autorització definitiva de sortida. El lliurament del passaport cubà. El regal final va a càrrec de l'amfitrió. Paga el bitllet d'avió de l'hoste en una companyia estipulada prèviament. Amb el resguard del tiquet en mà, el Ministeri d'Exteriors cubà tramita el visat al consolat espanyol de l'Havana.

Aquí s'acaben els tràmits però el procés pot trigar d'un mes a quatre –Romagosa encara espera– o pot retardar-se indefinidament, sempre que l'estat es torni suspicac. I suspicac, s'hi torna molt sovint, per-

Ernesto Betancourt i Isveni Cotilla, els dos últims refugiats en la seu diplomàtica espanyola.

ARXIU

què el passaport cubà i el visat temporal d'un mes a sis que gestionen les ambaixades i l'Oficina d'Interessos Nord-americans a l'Havana són les vies habituals d'escapada a l'estranger. A banda llanxes, avions, pneumàtics i *tutti quanti* que suri o que traspassi el canal de Florida i els seus taurons afamats. A Miami, a Madrid, molts d'ells esgoten el visat i passen a ser emigrants il·legals o –norma habitual– demanen l'asil polític. Però d'asilat a dissident, hi ha matisos. Subtils.

Un matís. Comença amb una imatge a la retina de Gregorio Torres, editor literari, asilat, arribat fa vint dies a Barcelona. *Alicia en pueblo maravillas*. Una pel·lícula premiada a Berlín, estrenada en un circuit de quatre cinemes cubans durant tres dies. Una història surrealista. La platea plena d'espectadors 'dirigits': militans del PC, de la Unió de Joventuts, policies i –Fellini a l'Havana– membres jubilats del partit que eren transportats amb camions a les sales i suportaven tres sessions seguides (de 12 del migdia a 6 del vespre) la mateixa pel·lícula. Així aconseguien d'esgotar totes les localitats mentre una cua multitudinària esperava, impacient, una sola entrada. *Alicia* contava una rondalla perfectament cubana: un poble imaginari on tothom practicava el *troneo*, la caiguda cap amunt que vol dir, per exemple, destituir un director d'una fàbrica de sabates incompetent per *tronar-lo* de

sots-director de turisme on tindrà més poder, però menys càrrecs. I anar fent. Però la millor escena de la pel·lícula, només la van poder veure quatre privilegiats. Després la van censurar. Guillermo Torres n'era un. S'hi representava l'edifici d'un hipotètic Comitè Central. De sobte, s'obria la porta de l'ascensor i l'ascensorista deia: –Avall.

¡Avall la revolució! ¡Avall Fidel Castro! ¡Avall el socialisme! Cap ascensorista no podia dir avall. Guillermo Torres es va cansar que ningú no pogués dir avall. Treballava a l'interior del règim, però no se'l sentia seu: "L'afusellament del general Armando Ochoa, el juliol del 1989 va ser la fi de la virtut revolucionària". Un estat socialista que s'havia finançat, també, amb negocis del narcotràfic. Culpa del bloqueig, és clar, però Castro no ho va explicar. Va preferir purgar. A Gustavo Torres, ja l'havien 'purgat' de la Unió de Juventudes Cubanas en 1980 per haver expressat el seu desacord amb la decisió del govern cubà d'obligar milers de presoners, malalts psiquiàtrics, gais i altres 'indesitjables' (129.000 cubans) a deixar l'illa sota amenaces físiques i legals en la famosa fugida del port de Mariel. Oficialment, per les joventuts comunistes, Gregorio Torres 'no es pot dir que no sigui un revolucionari'. No n'hi havia prou. "No hay socialismo sin sociolismo" –se'n foten els cubans–. Malgrat tot, ell tenia

un cert status, amics influents, una casa a la platja. Podia viure el *período especial*, la fi de l'ajuda soviètica sobretot des del 1989, amb una certa dignitat: "I va arribar un moment que em feia fàstic de passar per davant tots els pacients per a fer-me una visita privada al metge, o tenir sempre entrades per al teatre perquè t'adones que, quan ets còmplice d'aquesta xarxa, fins els afectes es trastoquen i es tornen utilitaris". Pel novembre va decidir de penjar-ho tot i eixir cap a Madrid, 'convidat' per un amic. Acabaria a Barcelona buscant feina en el món editorial i demanant un asil polític que li impedeix de signar cap contracte de treball. Però no es considera un dissident: "Hi ha qui pensa que la revolució continua sent la via idònia per a aconseguir la democràcia i l'estabilitat i hi ha altres persones –en les quals m'incloc– que creiem que, a pesar de tots els avanços, aquesta és una via exhaurida".

Guillermo es considera d'esquerra, però, per ell i per molts cubans de Barcelona, el pro castrisme dels esquerranistes catalans és "un consol per a tots aquells que han perdut la batalla aquí". A Miami els *gusanos* es fan rics i esperen que caigui la revolució. A Catalunya, els *caimans* esperen que, passi el que passi, res no sigui del tot irreversible. I callen. Fidel té –no més– 64 anys.

Oriol Malló